

losti považuje Konec moderní doby (1946) od J. Chaloupeckého za první postmodernistický manifest v Evropě ovlivňující i rané dílo Hrabalovo založené v návaznosti na výtvarnou skupinu D 42 na prvcích koláže a montáže. Teorie postmoderny však tyto rysy přiřazuje spíše ke klasické moderně, zatímco postmodernistická textová strategie se vyznačuje absolutizací palimpsestu, organizovaným textovým chaosem, kde nelze identifikovat "své" a "cizí". Bylo by proto podnětné konkretizovat, jakým způsobem Hrabalova ideologie "totálního realismu" textově realizuje návrat k syžetu a k vlastnímu obsahu sdělovaného. Obecně je však možné souhlasit s vývodem, že postmodernismus se v Hrabalově próze intenzivně manifestuje obnovením jednoty života a díla, umění a skutečnosti, celkově akcentací antropologických zdrojů moderní tvorby (s. 211).

Chvatíkovy metatexty nesou ve svém podtitulu žánrové označení esejů, ve sku-

tečnosti tradiční "šaldovské" chápání tohoto útvaru podstatně přesahují - nikoli však směrem k laické komunikativnosti, nýbrž k přístupné vědecké esejistice, pro níž je příznačné spojení srozumitelnosti a pregnantně formulované myšlenky. Badatel představuje typ racionálního syntetika, který upřednostňuje vidění kontextových souvislostí, literární "filozofování" než minuciózní interpretaci konkrétních textů. Na druhou stranu jej vždy ve shodě s vrcholnou strukturalistickou estetikou zajímá "praktická slovesnost" - jak sám Chvatík zdůrazňuje - antropologický obsah literárních děl; odtud i jisté sblížení s pragmatickou poetikou či moderními komunikačními koncepcemi. Rozhodně tato metodologická orientace badatelův soubor esejů odlišuje od oné publicistické symbiózy deskriptivně pojatého strukturalismu a postimpresionistické esejistiky, která v české literárněvědné praxi stále převládá.

Miloš Zelenka

Slovenská teorie a historie překladu

K otázkám teórie a dejín prekladu na Slovensku I. Pavol Winczer a kolektív, Bratislava 1993, vědecká redaktorka Mária Kusá, vědecký recenzent Miloš Tomčík, 260 stran.

Již řadu let je slovenské myšlení o překladu zajímavější a objevenější než české, translatologické práce jsou tu i více společensky ceněny. Snad je to dáno jinou situací českého národa, jehož příslušníci často se shovívavým úsměvem tvrdí, že Slováci si své národní obrození prožívají vlastně až nyní; nejsem si však zcela jist, zda na naše novodobé "národní obrození" není už zase příliš pozdě. Neboť práce s jazykem krásné literatury nemůže být nikdy hotova a jak vznikl novodobý český

literární jazyk se nedovíme z překladů triviální a pornografické literatury, ale spíše z Jungmannova Chateaubrianda, Milтона nebo Graye. V slovenském systematickém propracovávání teorie a dějin překládání, této "reflexe reflexe", nevidím tudíž nic staromilského, spíše štěstí setkání staré a nové doby, tradice a současnosti. Charakteristické také je, že Slováci propojují svou translatologii zcela přirozeně s genologií a především s moderní komparatistikou a koncepcí meziliterárnosti, jak je známe

z provedení Dionýze Ďurišina, nejpřekládanějšího a světově nejznámějšího literárního vědce bývalého Československa.

Grantový projekt, kterého se ujali badatelé z Ústavu světové literatury SAV v Bratislavě, je tudíž zcela pochopitelný v situaci, kdy se emancipace slovenského národa ve zcela samostatném státě ještě prohloubila. Sborník *K otázkám teorie a dejím překladu na Slovensku I* (slibuje se tedy pokračování) jen potvrzuje všeobecně uznávaný fakt, že Slovensko se stalo centrem evropské translatologie. Hned v úvodu se dovídáme o záměrech reprezentativní publikace: pohlédnout nově na celou problematiku bez vnucovaných ideologických brýlí minulosti, zmapovat materiál, který byl opomíjen náhodně nebo záměrně, systemizovat sine ira et studio všechna dostupná fakta a vytvořit koncepci vývoje slovenského překládání. V něm zaujímá klíčové místo překlad z ruské (klasické) literatury. O tom pojednává *Emma Panovová* ve studii *Príspevok k výskumu vývinových paralel v recepcii inonárodných literatúr*. Některé věci jsou ovšem známy (slavjanofil Chomjakov byl překládanější než sám Puškin - ale i v obrozenských Čechách máme podobné jevy, např. s oblíbeným F. V. Bulgarinem). Důraz na nacionální charakter literatury vedl slovenské překládání k Puškinově poémě (oslabování atributů byronské povídky). Podobné studie *Soni Lesňákové* *Funkčnosť prekladov z ruskej klasickej literatúry pre formovanie slovenskej národnej literatúry (Próza)* obezřetně sleduje slovenskou překladatelskou strategii vzhledem k ruské klasice - Rusko se často nekriticky zbožňovalo a neslyšelo se rádo, když sami Rusové posuzovali poměry v carské říši kriticky. Takto to vyjádřil Vajanský v nekrologu na Turgeněva: "Mátuška Rus zažili nad telom svojho veľ'kého syna a odpustí mu rany, ktoré jej zadal [...] Otčina ho nemôže vradit' celkom k menám Gončarov, Dostojevskij, lebo títo milovali

vlast' svoju nadovšetko. Veľ'kému spisovateľ'ovi Turgenevovi bola Rus predmetom umeleckého tvorenia a srdcový pomer k nej mal druhostupňový ráz." Díky autorce za tento citát, neboť ukazují na reálnou společenskou funkci Ruska a ruské kultury - koneckonců nejen na Slovensku - kritický, diferencovaný, ale nikoli méně emocionálně zaujatý poměr k Rusku se musel teprve vytvořit a vytvářel se těžce a v několikerych tlaších.

Významné místo má na Slovensku překládání z literatur sousedních států, z "menších" literatur, české překlady směřovaly jednoznačně - kromě ruské literatury - do západních literatur - ostatní literatury byly zastoupeny méně. Snad se v tom projeví rysy národní povahy, které ještě zdaleka nezmizely. U vědomí potřebnosti drát se výš, k absolutním vrcholům - kde je napsáno, že u menších národů je nenajdeme? Toto směřování slovenského překládatelství najdeme dokumentováno ve stati *Pavola Winczera* *Žarnovove preklady z pol'skej poézie a ich kontexty* (Andrej Žarnov, 1903-1982, vl. jm. František Šubík, přeložil v letech 1936-1949 pět knih polské poezie - zajímavé jsou i jeho složité životní osudy po válce, emigroval r. 1952). Ve srovnání s předválečnými českými překlady polské poezie vynikne náboženská a vlastenecká orientace Žarnovových překladů, současně však je tu úsilí o tematickou a žánrovou pluralitu. Ožehavé téma analyzuje *Karol Tomiš*, který sleduje slovenské překládání Petöfiho - téma zvláště pikantní pro Petöfiho slovenský původ a odjakživa citlivé slovensko-maďarské vztahy. Není tu ovšem zapomenuto ani na německou literaturu: studie *Jozefa Míňárika* pojednává o překládání německé duchovní lyriky - překladatel Samuel Hruškovič (1694-1784), barokní tvůrce, překládal ovšem ještě do češtiny. Práce *Ivana Cvrkala* si vážím obzvláště, neboť od dokumentace a tendencí směřuje ke skutečné slovesné hloubce, totiž k poeti-

ce slovenských překladů z německé poezie v 19. století. Klíčové postavení slovenských literatur potvrzuje stat' Jána Jankoviče o překládání z chorvatské, makedonské, slovinské a srbské dramatické tvorby. Jana Tesařová pojednává o překladech z baltických literatur, Dagmar Sabolová zkoumá velmi zajímavé osudy překladů Dantova Pekla na Slovensku, Katarína Kenížová píše o překladech Franceova románu Ostrov Tučňáků a Eva Malieiová o dvou překladech Pasternakova Doktora Živaga. Ocenění zaslouží přehled Mirona Sisáka o moderní ruské literatuře ve Slovenském denníku a pečlivě sestavená výběrová bibliografie k teorii a dějinám překladu na Slovensku (Veronika Čejková), dobrý pramen informací.

Najdeme zde pochopitelně místa, která by si zasloužila hlubšího propracování: některé studie jsou příliš úzké (třeba o překládání jednoho díla); to by však neškodilo, pokud by průkazně demonstrovaly nějaký širší typový znak, něco, co signalizuje zásadnější

tendence - myslím, že to v některých případech říci nelze. To ovšem ani těmto studiím neubírá na zajímavosti: sám jsem spíš přívržencem hlubinných ponorů než plochých přehledů. Jen těžce se tu však nachází vnitřní spojitost všech studií tak, aby nebudily dojem tematické třště. Je zřejmé, že dominantní téma, totiž slovenský překlad, je všem společný, ale poněkud více mělo být zdůrazněno metodologické propojení a sémantická návaznost - to je ovšem z takového kolektivního výzkumu, jak dobře vím, to nejsložitější, to, co se většinou daří až v dalších sbornících. Řekl bych, že první svazek *K otázkám teorie a dějin překladu na Slovensku* je dobrá práce sondážního charakteru, která mapuje již několikrát oraný terén nově, z nadhledu, z perspektivy nové doby, současně však historicky citlivě. Nesnaží se tedy násilně "přehodnocovat" za každou cenu - právě důraz na kulturní pluralitu je tím, co mně na této práci imponuje nejvíce.

Ivo Pospíšil

Ruský verš 1890 - 1925

M. Л. Гаспаров: Русские стихи 1890-1925 годов в комментариях. Москва 1993, 272 с.

Svérázná antologie ruského experimentálního verše od zasvěceného znalce versologické problematiky M. L. Gasparova obsahuje mimořádně cenný materiál, který čtenáři odhalí - při jeho současně probíhající analýze - dosud málo známou, ne dost osvojenou ka-pitolu v dějinách moderní ruské literatury.

Předmluvu ke knize si můžeme - sami pro sebe - rozčlenit na tyto tematické části:

1) část popularizačně-esejistikou; 2) bibliografickou, v níž autor vyjmenovává podle jeho soudu nejlepší a nejvhodnější monografie a učební příručky ke studiu ruského verše. Jsou to tyto:

1. Богомолов, Н. А.: Стихотворная речь. М. 1988 (вводное учебное пособие); 2. Холшевников, В. Е.: Основы стихосложения: Русское стихосложение. 2-е изд., Л. 1972; Илюшин, А. А.: